

Ljudska figura antike u slikarstvu i skulpturi kao inspiracija za vlastita likovna ostvarenja

Tufekčić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:151008>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
INDUSTRIJSKI DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE

ZAVRŠNI RAD

**LJUDSKA FIGURA ANTIKE U SLIKARSTVU I SKULPTURI KAO INSPIRACIJA ZA
VLASTITA LIKOVNA OSTVARENJA**

NIKOLINA TUFEKČIĆ

0117230185

izv. prof. art. HELENA SCHULTHEIS EDGELER

Zagreb, rujan 2021.

Gliptoteka

Broj stranica: 31

Broj slika: 5

Broj likovnih ostvarenja: 15

Ključne riječi: Antika, Stari majstori, ljudska figura

Članovi povjerenstva:

Mentorica: izv. prof. art. Helena Schultheis Edgeler

Predsjednica: izv. prof. art. Paulina Jazvić

prof. dr. sc. Budimir Mijović

doc. art. Ivana Mrčela

Datum predaje završnog rada: 13.09.2021.

Datum obrane završnog rada: 16.09.2021.

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je ljudska figura antike u slikarstvu i skulpturi kao inspiracija za vlastita likovna ostvarenja. Antika je širok pojam koji uvelike nadahnjuje umjetnike. U radu je razrađena povijest same antike, kao i likovna umjetnost, te se dotiče tema starih majstora. Također u radu možemo vidjeti utjecaj svega navedenog kroz izrađene crteže.

Ključne riječi: Antika, Stari majstori, ljudska figura

The theme of this thesis is the human figure in classical period painting and sculpturing as an inspiration for personal artistic achievements. Classical period is a broad term, which inspires artists greatly. The thesis elaborates the history of classical period itself, as well as fine art, and it deals with the topics of ancient masters. The influence of all of the aforementioned through created drawings is also visible in the thesis.

Keywords: classical period, ancient masters, human figure

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Glavni ciljevi.....	1
1.2. Metodologija.....	1
2. POVIJEST ANTIKE	2
2.1. Povijest rane antike (oko 4500. - 800. p. n. e.)	2
2.2. Povijest klasične antike.....	3
2.2.1. Arhaično razdoblje antičke Grčke (oko 800. - 500. p. n. e.)	3
2.2.2. Klasično razdoblje antičke Grčke (oko 500.-323. p. n. e.)	3
2.2.3. Helenističko razdoblje antičke Grčke (323. - 27. p. n. e.)	4
2.2.4. Rimsko razdoblje (27 ECB - 330 EC)	4
2.2.5. Kršćansko razdoblje (330. - 472.)	5
3. KLASIČNE STARINE I LIKOVNA UMJETNOST	9
3.1. Egipatska umjetnost.....	12
3.2. Egipatska simetrija.....	12
3.3. Povijesni napredak.....	13
3.4. Vrste umjetnosti, detalja i simbola.....	15
3.5. Tehnike.....	16
4. STARI MAJSTORI	19
5. RASPRAVE O TIJELIMA	21
6. OPIS KREATIVNOG PROCESA	24
7. ZAKLJUČAK	30
8. LITERATURA	31

1. UVOD

U likovnoj umjetnosti pojam "Antika" odnosi se na daleku prošlost, što znači razdoblje između oko 4.500 p. n. e. (počeci zapadne civilizacije) i oko 450. g. n. e. (početak srednjeg vijeka). Dvije glavne civilizacije rane antike su Mezopotamija i Egipat. Ostale kulture uključuju kulture Drevne Perzije (od 3.500 p. n. e.). Međutim, češći je pojam "Klasična antika". To se odnosi na kraće razdoblje klasične civilizacije (oko 1000. p. n. e. - 450. g.), (Drugi stručnjaci preferiraju razdoblje 800. p. n.e. - 450. n. e.), Usredotočeno na kulture Drevne Grčke i Drevnog Rima, kao i njihove prototipove (Egejsko more i etrurske kulture) i derivati (npr. učinak grčke kulture na Tursku, Perziju, Srednju Aziju, Indiju i Egipat, proces poznat kao helenizam; keltska kultura, ranokršćanska kultura).

1.1. Glavni ciljevi

Ranu antiku karakterizira niz različitih vrsta umjetnosti, koje uključuju: (A) sofisticiranije oblike drevne keramike i izum lončarskog kola. (B) Razrađeni oblici religiozne umjetnosti, kao primjer egipatske arhitekture piramida. (C) Narativna reljefna skulptura poput uspravnog kamena ili drvenih ploča poznatih kao stele. (D) Kompliciranije vrste ukrasne umjetnosti, bilo da uključuju izradu metala poput nakita i ukrasnog oružja, plus arhitektonski elementi poput mozaične umjetnosti i discipline poput rezbarenja bjelokosti i slikarstvo keramike.

1.2. Metodologija

Rad je podijeljen na nekoliko poglavlja. Analizom prikupljene literature i detaljnom razradom radova oblikovan je naveden završni rad. U svakom poglavlju detaljno se analizira sama tematika, likovnost antike u prikazu ljudskog tijela, te radovi starih majstora inspiriranih istim periodom i motivom.

2. POVIJEST ANTIKE

2.1. Povijest rane antike (oko 4500. - 800. p. n. e.)

Antika započinje u petom tisućljeću oko 4.500 p. n. e. Povezan je s postupnim počecima civilizacije na Zapadu, što ilustriraju: (1) prvi "ujedinjeni narodi" ili kulture (sumerska, perzijska, akadaska, babilonska, hetitska i asirska), kao i prve gradske države poput Uruk u Mezopotamiji. (2) Prvi hijeroglifski sustavi pisanja (u Sumeru). (3) Povećana društvena organizacija i kohezija, što obično ilustriraju izuzetno radno intenzivni projekti koji uključuju monumentalnu arhitekturu, poput Zigurata, piramida i drugih vrsta složenih grobnica. (4) Razvoj metalurgije, poput upotrebe bakra. Mezopotamija (današnji Irak) - "zemlja između dviju rijeka" (Tigris i Eufrat) - bila je prva kolijevka civilizacije, a slijedili su je Egipat i njegove zemlje s obje strane Nila. Umjetničke tradicije koje su generirale ove dvije kulture (posebno zidanje egipatskim kamenom) imale su ogroman utjecaj na kulture koje su uslijedile, posebno u drevnoj Grčkoj. Vidi Mezopotamska umjetnost (4500. p. n. e.).¹

Mezopotamska civilizacija (koja obuhvaća sumersku, akadsku, babilonsku, hetitsku i asirsku kulturu) proširila se u Malu Aziju, Levant i istočni Mediteran, te cijelim Egejem do Krete, Kiklada i Mikena, gdje je cvjetala otprilike do 1100. p. n. e. Egejsku umjetnost općenito karakterizira inovativna keramička umjetnost, dok je kretska ili minojska umjetnost primjer arhitekture palača u Knossosu, Akrotiriju i drugdje, iz protopalacijskog razdoblja (oko 1700. p. n. e.) i novopalacijskog razdoblja (c. 1700. - 1425. p. n. e.). Mycenska umjetnost poznata je po zlataru i nakit, prikazan u obliku šalica Vapheio i gravure dragulja (pečati).²

U međuvremenu se egipatska umjetnost nastavila razvijati dalje prema jugu. Egipćani su bili plodni graditelji, a njihovu kulturu osobito karakterizira njihova monumentalna arhitektura egipatske piramide (2650. - 1800. p. n. e.). Uz to, arheolozi su otkrili značajne predmjerice dragocjenih predmeta u svojim kraljevskim grobnicama, svjedočeći o njihovim zlatarskim tehnikama (od 3.000 p. n. e.), kao i o zbirkama slika i statua.

¹ Hugh Thomas, *An Unfinished History of the World*, Pan Books, 1981, str. 224.-226. ISBN 0-330-26458-3

² Hugh Thomas, *An Unfinished History of the World*, Pan Books, 1981, str. 224.-226. ISBN 0-330-26458-3

2.2. Povijest klasične antike

2.2.1. Arhaično razdoblje antičke Grčke (oko 800. - 500. p. n. e.)

Od otprilike 800. p. n. e., Nakon razdoblja preokreta u istočnom Sredozemlju potaknutog migracijama iz južne Europe i regije Crnog mora, drevna je Grčka počela doživljavati postupni uspon prosperiteta i moći. Tako su se 776. godine, primjerice, u Olimpiji održale prve olimpijske igre, dok oko 750. godine vidimo dokaze o prvoj grčkoj abecedi. Tijekom arhaične ere Drevna Grčka nalazila se na rubu Neoasirskog carstva i - iako je tražila svoj glas - nastavila je posuđivati elemente iz drugih bliskoistočnih zemalja, u umjetnosti, a također u religiji i mitologiji. Kaže se da se arhaično razdoblje završava svrgavanjem posljednjeg atenskog tirana i početkom atenske demokracije (508. p. n. e.).³ Grčka keramika, osobito u geometrijskom, orijentalnom i crnofiguralnom stilu. Skulptura je u tom razdoblju predstavljena kipovima u ukočenim hijerarhijskim pozama, što ilustriraju stajaća gola mladost (kouros) i stojeća drapirana djevojka (kore).

2.2.2. Klasično razdoblje antičke Grčke (oko 500.-323. p. n. e.)

Tijekom ovog razdoblja klasične antike - poznatog kao "klasična grčka kultura" - vidimo apogej grčke civilizacije, temelj sve zapadne civilizacije. Klasična grčka kultura imala je neizmerno utjecaj na Rimljane koji su je izvozili u sve dijelove carstva. Kao rezultat toga starogrčke ideje i vrijednosti imale su velik utjecaj na umjetnost i arhitekturu suvremenog svijeta, posebno tijekom razdoblja renesansne umjetnosti u Europi, a kasnije i u doba neoklasične umjetnosti i neoklasične arhitekture u 18. Europi i Americi 19. stoljeća. U stvari, humanistička estetika i visoki tehnički standardi grčke umjetnosti nastavili su dominirati vrijednostima akademske umjetnosti na Zapadu sve do kraja 19. stoljeća. Klasičnim razdobljem, koje se otvorilo vojnim porazom Perzije, dominirali su Atena i Delian League sve do oko 400. p. n. e. Nakon toga, Sparta je dominirala jedno razdoblje, prije nego što se hegemonija prebacila u Tebu i Beotijsku ligu. Završnom fazom dominirala je Liga Korinta koju je vodio Makedon.⁴

³ Hugh Thomas, *An Unfinished History of the World*, Pan Books, 1981, str. 224.-226. ISBN 0-330-26458-3

⁴ Hugh Thomas, *An Unfinished History of the World*, Pan Books, 1981, str. 224.-226. ISBN 0-330-26458-3

Klasična grčka umjetnost je prikazana od strane ogroman chryselephantine skulpture od Parthenona (447-5) koje su izradili Phidias (488-431 p. n. e.), kao i širok spektar drugih bronce i mramorne kipove, uključujući: kočijaša Delphi (475); Discobolus (450) Myron (aktivan 480-444); Doryphorus (440) od Polykleitosa (aktivan 450-430); Afrodita (Venera Genetrix) (5. stoljeće) Kalimaha (aktivna 432-408); Afrodita od Knidosa (350-40) od Praxitelesa (aktivan 375-335); Farnese Hercules (350-300) od Lizip (395-305); i Apollo Belvedere (330) od Leocharesa (aktivan 340-320). Klasično razdoblje također je svjedočilo brojnim primjerima grčke arhitekture , uključujući (kao i Partenon): Zeusov hram u Olimpiji (468-456), Hefajstov hram (449), Hram Atene Nike (427) i kazalište u Delfima (400). Među najpoznatijim predmetima klasične grčke skulpture bio je Zerefantinov kip Zeusa u Olimpiji (466. - 435. p. n. e.) - jedno od poznatih Sedam čudesu antičkog svijeta , kako ga je sastavio grčki pjesnik Antipater iz Sidona.

2.2.3. Helenističko razdoblje antičke Grčke (323. - 27. p. n. e.)

Helenističko razdoblje klasične antike traje od smrti Aleksandra Velikog 323. p. n. e., Do odlučujuće pobjede Rimljana u bitci kod Actiuma 31. p. n. e. I kasnijeg osvajanja Ptolemejskog Egipta. Svjedočio je širenju grčke kulture u cijelom mediteranskom bazenu te u Europu, Afriku i Aziju. Na Zapadu se, na primjer, rimska umjetnost uglavnom temeljila na grčkim uzorima, dok su na Istoku osvajanja Aleksandra Velikog dovela je do stoljeća grčkog utjecaja na levantinsku, srednjoazijsku i indijsku kulturu, što je rezultiralo oblicima grčko-budističke umjetnosti, s udarnim učincima sve do Japana. Iako se to razdoblje često smatra inferiornim u odnosu na sjaj grčke klasične ere, helenizam je uveo novi, često nervozni ekspresionizam: vidi, na primjer, Pergamensku školu helenističkog kiparstva (241.-133. pr. Kr.). Grčki helenističke umjetnosti Primjeri kipovima poput Venus de Milo (c.130-100 p. n. e., Louvre) i Laokontova skupina (42-20 p. n. e., Museo Pio Clementino, Vatikanski muzeji), a po mramornoj skulpturi od Pergamonov Zeusov oltar (166-156 pr. Kr.).

2.2.4. Rimsko razdoblje (27 ECB - 330 EC)

To razdoblje traje od rimskog poraza Egipćana do uspostavljanja Bizanta (Konstantinopolja) od strane Konstantina kao nove istočne prijestolnice Rimskog carstva 330. godine. Pokrivajući cijelo doba carskog Rima, svjedočilo je nametanju Pax Romana i proslavljanje Rima, izradom desetaka tisuća portretnih poprsja rimskih careva i drugih uglednika. U kulturnom smislu ovo razdoblje karakterizira prije svega izvanredna rimska arhitektura, kao što je akvadukt Pont Du Gard, Nimes, Francuska (19. pr. Kr.); Koloseum, Rim (72-80. n. e.); Titov luk, Rim (81. g. n. e.); Aqueduct, Segovia, Španjolska (100 CE); Trajanske kupke (104-109); Trajanov most, Alcantara, Španjolska (105 CE); Panteon, Rim (128. g.); Dioklecijanove kupke, Rim (306. g.); Konstantinov luk, Rim (312. g. n. e.). Osim toga, dobro je predstavljena narativnom rimskom reljefnom skulpturom, poput rezbarija na: Ara Pacis Augustae ("Oltar augustovskog mira"), Rim (oko 13-9. Trajanov stup, Rim (106-113. n. e.); Stup Antonina Pija (161. g. n. e., Campus Martius, Rim); i Stup Marka Aurelija (193. n. e., Rim).

2.2.5. Kršćansko razdoblje (330. - 472.)

Posljednje razdoblje klasične antike obuhvaća razdoblje kristijanizacije sve do smrti Anthemius (420-472), posljednjeg rimskog cara na Zapadu (vladao 467. do 472.). Nakon pada Rima, Ravenna je postala nova zapadna prijestolnica Rimskog carstva, iako je samo Carstvo u krajnjoj liniji propadalo, jer su njegove granice barbari postupno pregazili. Zapravo bi europski kontinent uskoro doživio četiri stoljeća kulturne stagnacije u razdoblju poznatom kao mračno doba. Kulturni vrhunci kršćanskog razdoblja klasične antike uključuju slavne Ravenske mozaike (od 400.), kao i arhitektonska remek-djela poput bazilike San Vitale, Ravenna (oko 527-546) i crkve Chora, Carigrad (oko 405). Za više informacija vidi: Ranokršćanska umjetnost (od 150) i Bizantska kršćanska umjetnost (c.400-1200).

Grčki kipari prikazivali su likove bogova, božica i ljudi. Skulpture su se proizvodile u svakom dobu grčke civilizacije, ali u ovom ćemo se tečaju usredotočiti na klasično i helenističko razdoblje skulpture, kada su nastala velika remek-djela. Klasični umjetnici (450. - 323. pr. Kr.) Idealizirali su ljudski oblik. Klesane figure u ovom su razdoblju obično mlade, bez tragova fizičkih

nedostataka. Dobro su proporcionalni i simetrični u formi, ali im nedostaje osobnosti i izraza. Većinu brojki nadahnuli su sportaši koji su uživali visok rang u društvenim slojevima.

Jedno od najimpresivnijih djela ovog razdoblja je Myconov Discobolus (Bacač diska , oko 450. p. n. e.). Izvornik ne postoji, postoji samo rimska mramorna kopija. Discobolus se sastoji od samostojećeg kipa sportaša spremnog za bacanje diska. Izvijeno tijelo sportaša u savršenoj ravnoteži prenosi bit radnje. Diskobol (460. - 450. pr. Kr.) - Myron. Ova skulptura odražava fascinaciju Grka ljudskom figurom i njihovim podcjenjivanjem u predstavljanju ravnoteže i savršenstva u ljudskoj anatomiji i sportskim aktivnostima.

Još jedan veliki kipar ovog doba je Phidias. Režirao je skulpturalne rezbarije Partenona (448. - 432. pr. Kr.), u kojem se nalaze neke od najfinijih skulptura i frizova svih vremena. Svaka portretirana figura prožeta je životom i kretanjem, od smrtnika do božanstava s njihovim talasastim draperijama, do konja koji galopiraju po frizu. Praxiteles je još jedan kasni klasični kipar dobro poznat po savladavanju ženske gracioznosti i po senzualnom prizivanju tijela kroz svoju umjetnost. Njegovi su najcjenjeniji kipovi Demetra (340. - 330. pr. Kr.), Cnidanska Afrodita (350. pr. Kr.) I Hermes i dojenče Dionisije (340. pr. Kr.). Lyssipos iz Sikyona klesao je uglavnom mlade. Favorizirao je tanja tijela i manje glave. U svom Apoksimenu (320. pr. Kr.) Povećao je kretanje samostojeće skulpture, čineći čitav izgled njegova djela lakšim i živahnijim. Ključni je umjetnik na prijelazu iz kasno klasičnog u helenistički stil.

Helenističko razdoblje (323. - 31. pr. Kr.) Započelo je smrću Aleksandra Velikog i trajalo je sve dok Rimljani nisu preuzeli kontrolu nad Grčkom. Skulptura se u ovom razdoblju naginjala izražajnijem i dramatičnijem stilu. Figure u skulpturi počele su pokazivati krajnosti osjećaja: bol i zadovoljstvo, tjeskobu i slatkoću, uvela starost i cvijet mladosti, pobjednički sportaši i oni koji su skršeni, a ponajviše kraljevske bitke. Ovaj dramatični učinak može se vidjeti u Oltaru od Zeusa u Pergamonu (164. - 156. pr. Kr.). Skupina figura u skulpturi predstavlja bitku između Titana i Bogova. Prizor bjesni užasnim nasiljem, bijesom i patetikom. Vrlo se razlikuje od sklada i profinjenosti ranogrčke skulpture.

Još jedno helenističko remek-djelo je Nike ili Krilata pobjeda Samotrake (190. pr. Kr.). Prikazuje krilatu božicu koja se spušta s neba. Draperija haljine lika izaziva pritisak vjetra dok se spušta s nebesa. Njezina raširena krila ukazuju na to da se još nije prizemljila. Krilata pobjeda Samotrake

(Otkrivena 1863.). Iako tijelo nije uvijeno kao u skulpturi Discobolus, postoji osjećaj pokreta i djelovanja koje pruža prekrasno rezbarenje haljina lika.

Vjerojatno najveći primjer helenističke skulpture je mramor veći od prirodne veličine Laocoon i njegova dva sina (175 - 150. pr. Kr.). Ono što je danas ostalo jest rimska adaptacija. Prikazuje incident s kraja Trojanskog rata u kojem Laocoona i njegove sinove proždire par divovskih zmija. Kipari su bili Athanodorus, Hagesandros i Polydorus s Rodosa.

Rimski kipari i slikari (509. pr. Kr. - 337. p. n. e.) posuđeni su od grčkih umjetnika u njihovoj idealizaciji ljudskog oblika. Međutim, rimski su umjetnici otišli dalje u stvaranju realističnih kiparskih portreta koji su otkrivali individualne osobnosti njihovih podanika. Najpopularnija tema rimskih umjetnika bili su važni događaji tog dana, a najvažniji medij bila je skulptura koja prikazuje likove u narativnom reljefu. Slikanje je korišteno u dekorativne svrhe; velike zidne slike koje prikazuju vrtne krajolike, mrtve slike, mitologiju i prizore svakodnevnog života krasile su kuće bogatih Rimljana.

Jedna od najkarakterističnijih vrsta rimskog portreta bila je ljudska glava odvojena od tijela ili poprsja. Poprsja su obično bila isklesana u mramoru, često od voštane maske, tako da su sačuvani i finiji fizionomski detalji.⁵

Zašto je poprsje bilo toliko popularno? Portreti Rimljana više klase bili su popularni u cijelom Rimskom carstvu. To odražava patrijarhalni rimski običaj koji potječe iz antike. Smrću glave obitelji, voštani kalup njegovog lica sačuvan je u posebnom obiteljskom oltaru. U 1. stoljeću prije Krista rimske su obitelji počele zahtijevati da se portreti lica umnože u mramor.

Duh "očeve slike" može se naći u mramornom portretu u prirodnoj veličini Rimljanina (80. pr. Kr.). Na slici je prikazan stariji muškarac. Njegove su bore na licu vjerne životu, a rezbar ih je tretirao sa selektivnim naglaskom kako bi dočarao njihovu prepoznatljivu osobnost: strogu, robusnu i predanu dužnosti. To je očeva slika zastrašujućeg autoriteta.

Portreti žena postali su popularni oko 1. stoljeća nove ere, kada su žene počele uživati u sve većoj emancipaciji, zadržavati vlastiti pravni identitet, imati neovisno bogatstvo i sudjelovati u politici i umjetnosti. Portret dame iz Flavije (90. godine nove ere) prikazuje mladu ženu s modno uvijenim

⁵ Hugh Honour i John Fleming, Honour, A World History of Art, Macmillan, London, 1982., str. 256. - 262.

dotkom koje uokviruje nježno izrezbareno lice. Glava joj je graciozno nagnuta, a pogled raširenih očiju nježan. Dok su svakodnevni ljudi često bili zarobljeni u portretu, najvažnija tema rimskog portretiranja bio je sam car. Bila su dva glavna načina prikazivanja cara: samostojeće skulpture i konjički spomenik, vrsta carskog portreta koji su izmislili Rimljani.⁶

Jedna od najljepših samostojećih skulptura cara je Augustus iz Prima Porta (1. stoljeće nove ere). Nešto je veća od prirodne veličine (6 stopa i 8 centimetara) i prikazuje kako se August obraća svojim vojnicima kao general. Iako je August imao 76 godina kada je umro, kip predstavlja samopouzdanu, dominirajuću i mladoliku figuru. Možemo primijetiti grčki utjecaj idealiziranja ljudske figure u ovom mramornom kipu.

Najupečatljiviji konjički spomenik je brončani kip Marka Aurelija (164. - 166.). U ovom kipu car je nenaoružan i ispružena mu je desna ruka u uobičajenoj gesti govorničkoj. I dominacija i osvajanje podrazumijevaju se konjičkom ikonografijom. Konj i jahač prikazani su na vrlo iluzionistički način, s vidljivim venama, naborima kože i mišićima.

Kip Marka Aurelija. Samo su carevi bili prikazani na ovaj veličanstven način. Zamišljam Aurelija kako ulazi u Rim iz uspješne kampanje, dočekan od njegovih bodrećih građana.

Kasnije u 4. stoljeću, car Konstantin (prvi kršćanski car) prikazan je u kolosalnom mramornom kipu (313. g. n. e.). Sama monumentalna glava visoka je 8 stopa i 6 centimetara! Sve je toliko nesrazmjerno mjerilu običnih muškaraca da se osjećamo shrvano njegovom neizmjerljivošću (vjerojatno namjeravanom reakcijom). Ovaj se komad naziva nadljudskim ne samo zbog svoje veličine, već i zato što je slika apsolutnog carskog veličanstva. Na kraju, kolosalni mramor govori nam više o Konstantinovom pogledu na sebe nego o njegovom stvarnom fizičkom izgledu.

Pripovjedno olakšanje

Fokus na vladu i vojnu moć također je prisutan u načinu na koji su Rimljani koristili narativni reljef, ali prikaz je sasvim drugačiji. U rimskom su društvu reljefi na prigodnoj arhitekturi poput lukova, stupova ili oltara funkcionirali nekako poput ratnih izvještaja u današnjim novinama. U izuzetnom Trajanovom stupcu u Rimu (114. godine nove ere), na jedinstven način koji je gotovo filmski sličan, isklesana je detaljna kronika carevih pohoda. Dokumentarna pripovijest o bitkama

⁶ Hugh Honour i John Fleming, Honour, A World History of Art, Macmillan, London, 1982., str. 256. - 262.

uklesana je u kamen, počevši od dna kolone i vijugajući oko kolone sve do njenog vrha, visokog 128 metara.

Spiralna kompozicija podsjeća nas na filmsku rolu. Impresivna razina detalja pokazuje nam koliko su povijesni spomenici ove vrste bili važni za informiranje naroda Rima.

Stupac prikazuje ne manje od 2500 figura u izvrsnom niskom reljefu, koji bilježi borbu i osvajanje iz trenutka u trenutak. To je istinsko kinematografsko iskustvo. Za razliku od svečanosti i tišine rimskog portretiranja, narativni reljefi prikazuju ljudsko tijelo u punoj radnji i vitalnosti.

Ostala važna djela spomen-arhitekture tog razdoblja uključuju Ara Pacis ili Oltar mira u Rimu (13 - 9. pr. Kr.) i Titin luk također u Rimu (81. nove ere).⁷

Da bismo saznali više o ljudskoj figuri, razgovarajmo o sljedećem radu koji vam je možda već donekle poznat.

3. KLASIČNE STARINE I LIKOVNA UMJETNOST

Kad je Winckelmannova povijest objavljena je 1764. godine, žarište iskopavanja antičkih predmeta bilo je smješteno gotovo isključivo u Italiji. Tako je Winckelmannov projekt, koji je ponudio ambiciozno istraživanje kulturne povijesti, našao nestrpljivu publiku u međunarodnim krugovima koju su činili prosvjetiteljski intelektualci i kozmopolitske elite koje su zanimali stari Rim i skulptura antike. Njegov projekt, koji je raspravljao o tradiciji starih Egipćana, Etruraca, Grka i Rimljana, bio je prvenstveno posvećen rekonstrukciji i hvaljenju povijesti i estetike starih Grka. Stoga je ogromna popularnost Winckelmannovog pothvata kapitalizirala i priznati status grčke umjetnosti u tadašnjoj teoriji umjetnosti.

Winckelmannova tvrdnja o nizu stilova u antičkoj umjetnosti bila je gotovo bez presedana. U tvrdeći da se stil razvio u tandemu s povijesnim obrascima, povijest umjetnosti antike je bio viđen kao što je izumio novu vrstu povijesti umjetnosti uopće. Jedini presedan za Winckelmannov

⁷ Hugh Honour i John Fleming, Honour, A World History of Art, Macmillan, London, 1982., str. 256. – 262.

projekt bio je Vasarijev Život umjetnika iz 1568. Godine, koji se više oslanjao na reportažu biografskih činjenica u kronološkom slijedu, nego što je pokušavao sličnu kontekstualizaciju stila.

Winckelmann je definirao četiri primarne faze unutar grčke umjetnosti: "arhaičnu" fazu koju karakteriziraju grubost i jednostavnost, koja je prošla usavršavanja da bi stvorila strogu "visoku" fazu i senzualnu "lijepu" fazu, a odatle proces imitacije i propadanja. Unutar ovog sustava visoke i lijepe faze bile su jednako kreposne, ali potpuno nespojive vrste koje su predstavljale najviše dostignuće grčkog ideala. Sljedeći odjeljak raspravljat će o Winckelmannovoj formulaciji ove dvije faze, kao i o skulpturama koje je izdvojio kao reprezentativne tipove svake od njih.⁸

Antike antičke Grčke i Rima smatrale su se posebnima ne samo zato što su često bile lijepe, već i zato što su drevni grčki i rimski autori pisali o ljudima koji su ih stvorili i stekli slavu u vlastitom životu. Uska povezanost likovne umjetnosti i klasične arheologije također je bila značajka prvih javnih muzeja u Europi.

Slijedom mnogo starijeg modela, poput Tribune of Uffizi, ovdje viđenog, na Zoffanyjevoj slici 1770-ih, koju je naručila kraljica Charlotte, a danas u Kraljevskoj zbirci, mnogi su novi javni muzeji izložili dvije vrste predmeta - slike Veliki majstori i klasična skulptura.

Kada se 1845. godine otvorio muzej arheologije i likovne umjetnosti Sveučilišta u Oxfordu, nakon dva stoljeća različitih zbirki smještenih u knjižnicama, izložene su klasična skulptura i zapadnjačke slike, i ništa drugo. Starine drugih dijelova svijeta tamo nisu bile izložene gotovo pola stoljeća. Odjel za istočnu umjetnost dodan je tek 1960. godine, iako je značajna zbirka bila smještena negdje drugdje na Sveučilištu.⁹ U početku poznat kao Sveučilišne galerije, muzej je kasnije dobio ime Muzej Ashmolean.

Zbog ove opće pozadine nije nimalo iznenađujuće da su oni koji su proučavali klasičnu arheologiju posuđivali metode proučavanja iz likovne umjetnosti; oni koji su se posebno zanimali za figurski ukrašenu keramiku okrenuli su se europskom slikarstvu. Znanstvenici renesansnih slika i crteža imali su Vasarijeve živote umjetnika i druge suvremene ili gotovo suvremene izvještaje koji su imenovali umjetnike i opisivali njihova djela, obično po temama. Većina studija slika bila je

⁸ Hugh Honour i John Fleming, Honour, A World History of Art, Macmillan, London, 1982., str. 256. – 262.

⁹ Hugh Honour i John Fleming, Honour, A World History of Art, Macmillan, London, 1982., str. 256. – 262.

usredotočena na temu; bili su tekstualni opisi ikonografije. Od sredine devetnaestog stoljeća, međutim, neki su povjesničari umjetnosti počeli crtati detalje o crtanju i primjećivati sličnosti u prikazima.

Umjetnine drevnog Egipta fascinirale su ljude tisućama godina. Rani grčki i kasniji rimski umjetnici bili su pod utjecajem egipatskih tehnika i njihova će umjetnost nadahnjivati umjetnosti drugih kultura do danas. Mnogi su umjetnici poznati iz kasnijih razdoblja, ali oni iz Egipta su potpuno anonimni i iz vrlo zanimljivog razloga: njihova je umjetnost bila funkcionalna i stvorena u praktične svrhe, dok je kasnija umjetnost bila namijenjena estetskom užitku. Funkcionalna umjetnost izrađena je u najam i pripada pojedincu koji ju je naručio, dok umjetnost stvorena iz užitka - čak i ako je naručena - omogućuje veći izraz umjetnikove vizije, a time i prepoznavanje pojedinog umjetnika.

Grčki umjetnik poput Fidije (oko 490. - 430. p. n. e.) Zsigurno je razumio praktične svrhe stvaranja statue Atene ili Zeusa, ali njegov bi primarni cilj bio napraviti vizualno ugodan komad, napraviti "umjetnost" kako ljudi razumiju tu riječ danas, a ne za stvaranje praktičnog i funkcionalnog djela. Sva egipatska umjetnost imala je praktičnu svrhu: kip je držao duh boga ili pokojnika; grobnica slika je prikazivala scene iz nečijeg života na zemlji kako bi se nečiji duh mogao sjećati ili scene iz raja za koje se nadao da će ih postići kako bi se znalo doći tamo; čari i amuleti zaštitili su jednog od štete; figurice su otjerale zle duhove i bijesne duhove; ručna zrcala, drške za bičeve, ormarići za kozmetiku, svi oni koji su služili u praktične svrhe, a keramika se koristila za piće, jelo i skladištenje. Egiptolog Gay Robins napominje:

Koliko nam je poznato, drevni Egipćani nisu imali riječi koja bi točno odgovarala našoj apstraktnoj upotrebi riječi 'umjetnost'. Imali su riječi za pojedine vrste spomenika koje danas smatramo primjerima egipatske umjetnosti - 'kip', 'stela', 'grobница' - ali nema razloga vjerovati da su te riječi nužno uključivale estetsku dimenziju u svoje značenje. (12)

3.1. Egipatska umjetnost

"UMJETNOST RADI UMJETNOSTI" BILA JE NEPOZNATA I VJEROJATNO BI BILA NERAZUMLJIVA DREVNOM EGIPĆANINU KOJI JE UMJETNOST SHVAĆAO KAO FUNKCIONALNU PRIJE SVEGA.¹⁰

Iako je egipatska umjetnost danas visoko cijenjena i nastavlja biti sjajan crtež za muzeje koji sadrže eksponate, sami stari Egipćani nikada ne bi razmišljali o svom radu na isti način i zasigurno bi bilo čudno da se ove različite vrste djela prikazuju izvan konteksta u muzejskoj dvorani. Statuar je stvoren i postavljen iz određenog razloga, a isto vrijedi i za bilo koju drugu vrstu umjetnosti. Koncept "umjetnosti radi umjetnosti" bio je nepoznat i, nadalje, vjerojatno bi bio nerazumljiv drevnom Egipćaninu koji je umjetnost shvaćao kao funkcionalnu prije svega.

3.2. Egipatska simetrija

To ne znači da Egipćani nisu imali osjećaj za estetsku ljepotu. Čak su i egipatski hijeroglifi pisani s estetikom na umu. Hijeroglifska rečenica mogla bi se napisati s lijeva nadesno ili zdesna nalijevo, gore dolje ili dolje prema gore, ovisno u potpunosti o tome kako je nečiji izbor utjecao na ljepotu gotovog djela. Jednostavno rečeno, svaki posao trebao je biti lijep, ali motivacija za stvaranje bila je usmjerena na praktični cilj: funkciju. Unatoč tome, egipatskoj se umjetnosti neprestano dive zbog ljepote, a to je zbog vrijednosti koju su drevni Egipćani polagali na simetriju.

Savršena ravnoteža u egipatskoj umjetnosti odražava kulturnu vrijednost *ma'ata* (harmonije) koji je bio središnji za civilizaciju. *Ma'at* nije bio samo univerzalni i društveni poredak već i samo tkivo stvaranja koje je nastalo kad su bogovi napravili uređeni svemir od nediferenciranog kaosa. Koncept jedinstva, jedinstva bio je taj "kaos", ali bogovi su uveli dualnost - noć i dan, žensko i muško, tamno i svijetlo - i tu dualnost je regulirao *ma'at*.¹¹

Iz tog su razloga egipatski hramovi, palače, domovi i vrtovi, statue i slike, prstenovi s pečatima i amuleti stvoreni s ravnotežom na umu i svi odražavaju vrijednost simetrije. Egipćani su vjerovali da je njihova zemlja stvorena po ugledu na svijet bogova, a kad je netko umro, otišli su u raj koji

¹⁰ Robins, G. Umjetnost starog Egipta. Harvard University Press, 2008. (monografija).

¹¹ Robins, G. Umjetnost starog Egipta. Harvard University Press, 2008. (monografija).

će im naći sasvim poznat. Kad je izrađen egipatski obelisk, uvijek je stvoren i uzgajan s jednojajčanim blizancem, a smatralo se da ova dva obeliska imaju božanske odraze, napravljene u isto vrijeme, u zemlji bogova. Temple dvorišta su namjerno postavljeni na razmišljanje stvaranje, *Ma'at*, *Heka* (magija) i zagrobni život s istom savršenom simetrijom koju su bogovi pokrenuli u stvaranju. Umjetnost je odražavala savršenstvo bogova, dok je istovremeno svakodnevno služila praktičnoj svrsi.

3.3. Povijesni napredak

Umjetnost Egipta priča je o eliti, vladajućoj klasi. Kroz većinu egipatskih povijesnih razdoblja ljudi skromnijih sredstava nisu mogli priuštiti luksuz da umjetnička djela ispričaju svoju priču, a povijest civilizacije je uglavnom poznata kroz egipatsku umjetnost. Grobnice, grobne slike, natpisi, hramovi, čak i većina literature, bavi se životima više klase i samo se kroz pripovijedanje tih priča otkrivaju životi nižih klasa. Ova je paradigma bila postavljena prije pisane povijesti kulture. Umjetnost započinje u preddinastičkom razdoblju u Egiptu (oko 6000. - oko 3150. p. n. e.) kroz crteže u stijenama i keramiku, ali rani dinastik je u potpunosti ostvaruje razdoblje (oko 3150 - oko 2613 p. n. e.) u poznatoj Narmerovoj paleti.

Narmer paleta (c. 3150 BCE) je dvostrani Svečana ploča prahovnjaka zamršeno urezanim scene ujedinjenja gornjeg i donjeg Egiptu kralja Narmer. Važnost simetrije očituje se u sastavu koji sadrži glave četiri bika (simbol moći) na vrhu svake strane i uravnotežen prikaz figura koje pričaju priču. Djelo se smatra remek-djelom umjetnosti iz ranog dinastijskog razdoblja i pokazuje koliko su u to vrijeme bili napredni egipatski umjetnici.¹²

Kasniji rad arhitekta Imhotep (c. 2667-2600 p. n. e.) na piramidi kralja Djoser (c. 2670 p. n. e.) pokazuje koliko je daleko napredovao od Narmerova paleta. Djoserov kompleks piramida zamršeno je dizajniran s cvijećem lotosa, biljkama papirusa i simbolima djed u visokom i niskom reljefu, a sama piramida je, naravno, dokaz egipatske vještine u radu u kamenu na monumentalnim umjetničkim djelima.

Tijekom Starog kraljevstva Egipat (oko 2613. - 211. p. n. e.) Umjetnost je postala standardizirana od strane elite, a figure su izrađivane ujednačeno kako bi odražavale ukuse glavnog grada

¹² Robins, G. Umjetnost starog Egipta. Harvard University Press, 2008. (monografija).

u Memphisu. Kiparstvo iz kasnog rano dinastičkog i ranoga starog kraljevstva izuzetno je slično premda drugi oblici umjetnosti (slikarstvo i pisanje) pokazuju veću sofisticiranost u Starom kraljevstvu. Najveća umjetnička djela Starog kraljevstva su piramide i Velika sfera u Gizi koje stoje i danas, ali s jednakom preciznošću i ljepotom stvoreni su skromniji spomenici. Egipćani su u kasnijim epohama zapravo cijenili umjetnost i arhitekturu Starog kraljevstva. Neki vladari i plemići poput (Khaemweset, četvrti sin Ramzesa II.) namjerno je naručio djela u stilu starog kraljevstva, čak i vječni dom njihovih grobnica.

U prvom srednjem razdoblju Egipta (2181-2040. p. n. e.), nakon propasti Starog kraljevstva, umjetnici su mogli slobodnije izražavati pojedinačne i regionalne vizije. Nedostatak snažnog puštanja u rad središnje vlade značio je da su upravitelji okruga mogli zatražiti dijelove koji odražavaju njihovu matičnu provinciju. Ti su različiti okruzi također otkrili da imaju više raspoloživog dohotka jer nisu toliko slali u Memphis. Više ekonomske moći lokalno je nadahnulo više umjetnika da proizvode djela u svom stilu. Masovna proizvodnja započela je također tijekom Prvog srednjeg razdoblja, a to je dovelo do ujednačenosti umjetničkih djela dane regije što ga je učinilo istodobno prepoznatljivim, ali manje kvalitetnim od djela Starog kraljevstva. Ova se promjena najbolje može vidjeti u proizvodnji shabti lutki zagrobna dobra koja su se ranije izrađivala ručno.

Umjetnost će cvjetati tijekom srednjeg egipatskog kraljevstva (2040. - 1882. p. n. e.) koje se općenito smatra vrhuncem egipatske kulture. Kolosalni kip započeo je u tom razdoblju, kao i veliki hram Karnak u Tebi. Idealizam prikaza Starog kraljevstva u kipovima i slikama zamijenjen je realističnim prikazima, a niži slojevi također su zastupljeni češće u umjetnosti nego ranije. Srednji Britanija popustila na drugi, srednji razdoblje Egipta (c. 1782. - c. 1570 p. n. e.) tijekom kojeg je Hiksa držao je velika područja regije Delta dok su Nubijci napadali s juga. Umjetnost iz ovog razdoblja proizvedena u Tebi zadržava obilježja Srednjeg kraljevstva, dok se Nubijaca i Hiksosa - koji su se obožavali i kopirali egipatsku umjetnost - razlikuje po veličini, kvaliteti i tehnici.

Novo kraljevstvo (oko 1570. - oko 1069. p. n. e.), koje je uslijedilo, najpoznatije je razdoblje iz egipatske povijesti i stvorilo je neka od najljepših i najpoznatijih umjetničkih djela. Poprsje Nefertiti i zlatna posmrtna maska Tutankamona potječu iz ovog doba. Umjetnost Novog kraljevstva definirana je visokom kvalitetom vizije i tehnike, uglavnom zahvaljujući

interakciji Egipta sa susjednim kulturama. To je bilo doba egipatskog carstva i tehnike obrade metala Hetita - koji su se sada smatrali saveznicima, ako ne i jednakima - uvelike su utjecali na proizvodnju pogrebnih predmeta, oružja i drugih umjetničkih djela.¹³

Nakon Novog kraljevstva, Treće srednje razdoblje (oko 1069. - 525. pr. Kr.) I kasno razdoblje Drevnog Egipta (525. - 332. p. n. e.) Pokušalo je s manje ili više uspjeha nastaviti visoki standard umjetnosti Novog Kraljevstva, istovremeno dočaravajući stilove Starog Kraljevstva nastojeći povratiti opadajući rast Egipta. Perzijski utjecaj u kasnom razdoblju zamijenjen je grčkim ukusima tijekom dinastije Ptolemeja (323. - 30. pr. Kr.) Koja također pokušava sugerirati standarde Starog kraljevstva tehnikom Novog kraljevstva, a ta paradigma ostaje u Rimskom Egiptu (30. p. n. e. - 646. g. n. e.) kraj egipatske kulture.

3.4. Vrste umjetnosti, detalja i simbola

Kroz sve te ere, vrste umjetnosti bile su brojne koliko i ljudske potrebe, resursi za njihovo stvaranje i sposobnost plaćanja. Bogati Egipat imao je ukrašena ručna ogledala, kozmetičke futrole i staklenke, nakit, ukrašene korice za noževe i mačeve, složene mašne, sandale, namještaj, kočije, vrtove i grobnice. Svaki aspekt bilo koje od ovih kreacija imao je simbolično značenje. Na isti način motiv bika na Narmerovoj paleti simbolizirao je moć kralja, tako da je svaka slika, dizajn, ukras ili detalj značio nešto što se odnosi na njegovog vlasnika.

Među najočitijim primjerima toga je zlatno prijestolje Tutankamona (oko 1336. - oko 1332. p. n. e.) koje prikazuje mladog kralja sa suprugom Ankhsenamun. Par je predstavljen u tihom domaćem trenutku dok kraljica trlja mast na ruku svog supruga dok sjedi na stolici. Njihov bliski odnos uspostavlja se bojom kože koja je ista. Muškarci se obično prikazuju s crvenkastom kožom jer su više vremena provodili na otvorenom, dok je za žensku kožu korištena svjetlija boja jer su skloniji izbjegavanju sunca. Ova razlika u sjeni tonova kože nije predstavljala jednakost ili nejednakost, već je jednostavno bila pokušaj realizma.¹⁴

¹³ Robins, G. Umjetnost starog Egipta. Harvard University Press, 2008. (monografija).

¹⁴ David, R. Religija i magija u starom Egiptu. Penguin Books, 2003 (monografija).

U slučaju Tutankamonovog prijestolja, međutim, tehnika se koristi za izražavanje važnog aspekta odnosa para. Ostali natpisi i umjetnička djela jasno pokazuju da su većinu vremena proveli zajedno, a umjetnik to izražava kroz njihove zajedničke tonove kože; Ankhesenamun je jednako preplanuo kao i Tutankhamun. Crvena boja koja se koristi u ovom sastavu također predstavlja vitalnost i energiju njihovog odnosa. Kosa para je plava, što simbolizira plodnost, život i ponovno rođenje, dok je odjeća bijela, što predstavlja čistoću. Pozadina je zlatna, boja bogova, a svi zamršeni detalji, uključujući krunice koje figure nose i njihove boje, imaju svoje specifično značenje i idu u priču o istaknutom paru.

Mač ili kozmetička torbica dizajnirani su i stvoreni s istim ciljem: pripovijedanje priča. Čak je i vrt kuće ispričao priču: u središtu je bio bazen okružen drvećem, biljkama i cvijećem koji su, pak, bili ograđeni zidom, a jedan je ušao u vrt iz kuće kroz trijem ukrašenih stupova. Sve bi to bilo pažljivo raspoređeno kako bi ispričali priču koja je za vlasnika bila značajna. Iako su egipatski vrtovi davno nestali, pronađeni su modeli izrađeni od njih kao grobni prilozi koji pokazuju veliku brigu za njihovo postavljanje u narativni oblik.

U slučaju plemenitog Meket-Ra iz 11. dinastije, vrt je dizajniran da ispriča priču o putovanju života u raj. Stupovi trijema imali su oblik cvjetova lotosa, simbolizirajući njegov dom u Gornjem Egiptu, bazen u središtu predstavljao je jezero Lily kroz koje bi duša morala prijeći da bi stigla do raja, a daleki vrtni zid bio je ukrašen scenama iz zagrobnog života. Svaki put kad bi Meket-Ra sjedio u svom vrtu, podsjećao bi se na prirodu života kao vječnog putovanja, a to bi mu najvjerojatnije davalo perspektivu o okolnostima koje bi u ovom trenutku mogle biti zabrinjavajuće.

3.5. Tehnike

Slike na zidovima Meket-Ra napravili bi umjetnici miješajući boje izrađene od prirodnih minerala. Crna je izrađena od ugljika, crvena i žuta od željeznih oksida, plava i zelena od azurita i malahita, bijela od gipsa i tako dalje. Minerali bi se miješali s usitnjenim organskim materijalom do različitih konzistencija, a zatim bi se dalje miješali s nepoznatom tvari (moguće bjelanjcima) kako bi postala ljepljiva kako bi prijanjala na površinu. Egipatska boja bila je toliko trajna da su

mnoga djela, čak i ona koja nisu zaštićena u grobnicama, ostala živahna nakon više od 4000 godina.¹⁵

Iako dom, vrt i palača zidovi su obično bili ukrašeni ravnim dvodimenzionalnim slikama, grobnice, hramovi i zidovi spomenika koristili su reljefe. Bilo je visokih reljefa (na kojima se likovi ističu sa zida) i niskih reljefa (gdje su slike urezane u zid). Da bi se to stvorilo, površina zida bi se zagladila žbukom koja je zatim brušena. Umjetnik bi stvorio djelo u malom, a zatim crtao linije mreže na njemu i ta bi se mreža crtala na zidu. Koristeći manje djelo kao model, umjetnik bi mogao kopirati sliku u ispravnim omjerima na zidu. Scena bi se prvo nacrtala, a zatim ocrkala crvenom bojom. Ispravke na djelu zabilježio bi, možda drugi umjetnik ili nadzornik, crnom bojom, a nakon što su se pobrinuli za scenu, urezali su je i oslikali.

Boja se koristila i na kipovima izrađenim od drveta, kamena ili metala. Klesarski radovi prvi su se put razvili u ranom dinastičkom razdoblju u Egiptu, a tijekom stoljeća postajali su sve profinjeniji. Kipar bi za pojedini radio od jednog bloka kamena bakrenim dlijetom, drvenim čekićem i finim alatima. Tada bi se kip zaglađivao tkaninom za trljanje. Kamen za kip odabran je, kao i za sve ostalo u egipatskoj umjetnosti, kako bi ispričao vlastitu priču. Kip Ozirisa, na primjer, bio bi izrađen od crnog škrljevca koji bi simbolizirao plodnost i ponovno rođenje, oboje povezano s tim određenim bogom.

Metalni kipovi obično su bili mali i izrađivani od bakra, bronce, srebra i zlata. Zlato je bilo posebno popularno za amulete i svetišta bogova jer se vjerovalo da su bogovi imali zlatnu kožu. Te su figure izrađene lijevanjem ili obradom lima preko drveta. Drveni kipovi isklesani su od različitih dijelova drveća, a zatim su zalijepljeni ili vezani. Kipovi od drva rijetki su, ali velik je broj sačuvan i pokazuje ogromnu vještinu.

Kozmetičke škrinje, lijesovi, makete brodova i igračke izrađene su na isti način. Nakit se obično oblikovao uporabom tehnike poznate kao cloisonne u kojoj se tanke metalne trake ugrađuju na površinu djela, a zatim se peče u peći kako bi se skuhalo i stvorile odjeljke koji se zatim detaljno izrađuju draguljima ili slikanim scenama. Među najboljim primjercima nakita od zatvarača je privjesak iz Srednjeg kraljevstva koji je Senusret II. (oko 1897. - 1878. pr. Kr.) dao svojoj

¹⁵ David, R. Religija i magija u starom Egiptu. Penguin Books, 2003 (monografija).

kéri. Ovo je djelo izrađeno od tankih zlatnih žica pričvršćenih na čvrstu zlatnu podlogu obloženu 372 poludragog kamenja. Cloisonne se također koristio u izradi pektorala za kralja, kruna, pokrivala za glavu, mačeva, svećanih bodeža i sarkofaga, među ostalim.

Iako se egipatskoj umjetnosti divi, pod kritikom je jer je nerafinirana. Kritičari tvrde da izgleda da Egipćani nikada nisu savladali perspektivu jer u skladbama nema međusobnog djelovanja svjetla i sjene, oni su uvijek dvodimenzionalni i likovi su bez osjećaja. Tvrdi se da kipovi koji prikazuju parove ne pokazuju osjećaje na licima, a isto vrijedi i za scene bitki ili kipove kralja ili kraljice.

Te kritike ne prepoznaju funkcionalnost egipatske umjetnosti. Egipćani su shvatili da su emocionalna stanja prolazna; čovjek nije dosljedno sretan, tužan, ljut, zadovoljan tijekom određenog dana, a još manje vječno. Umjetnička djela ljude i božanstva formalno predstavljaju bez izražavanja, jer se smatralo da će duh osobe trebati tu predstavu kako bi mogao živjeti u zagrobnom životu. Ime i slika osobe morali su preživjeti u nekom obliku na zemlji kako bi duša nastavila put. To je bio razlog mumificiranja i složenih egipatskih rituala pokopa: duhu je bio potreban nekakav 'svjetionik' na koji bi se mogao vratiti prilikom posjeta zemlji kako bi se održao u grobnici.

Duh možda ne bi prepoznao kip ljutite ili likujuće verzije sebe, ali prepoznao bi njihove mirne, samozadovoljne crte lica. Nedostatak emocija ima veze s vječnom svrhom djela. Kipovi su napravljeni tako da se gledaju sprijeda, obično leđima naslonjene na zid, kako bi duša lako prepoznala njihova bivša ja, a to se odnosilo i na bogove i božice za koje se smatralo da žive u njihovim kipovima.

Život je bio samo mali dio vječnog putovanja prema drevnim Egipćanima i njihova umjetnost odražava to vjerovanje. Kip ili futrola za kozmetiku, zidna slika ili amulet, bez obzira na oblik umjetničkog djela, napravljen je da traje daleko dalje od života svog vlasnika i, što je još važnije, govori priču te osobe, kao i odražava egipatske vrijednosti i vjerovanja u cjelini. Egipatska umjetnost dobro je poslužila toj svrsi jer svoju priču nastavlja pričati već tisućama godina.

4. STARI MAJSTORI

Stari majstori su umjetnici koji su djelovali u razdoblju rane renesanse pa sve do početka 19. stoljeća.

Nicolas Lagneau bio je francuski crtač poznat po svojim portretnim crtežima. Posebno su ga zanimala groteskne fizionomije, koje je detaljno crpio ili iz modela ili iz mašte. Njegovi su crteži obično izvedeni crnom i crvenom kredom, ponekad s dodatkom plavog ili žutog gvaša. U svom pojačanom realizmu i naglasku na izrazima lica, borama i deformacijama, Lagneauovi portreti otkrivaju utjecaj Rembrandtovih ranih djela. Nije poznato da je Lagneau slikao. Njegovi nacrtani portreti, koji su u njegovo vrijeme bili umnožavani i imitirani, svjedoče o modi za crteže "izražajnih lica", koje su kolekcionari sastavili u albume.

Antoine Coypel (11. travnja 1661. - 7. siječnja 1722.) bio je francuski slikar, pastelist, graver, dizajner ukrasa i crtač. Postao je dvorski slikar najprije vojvodi od Orléana, a kasnije i francuskom kralju. Postao je direktor Académie Royale. Francuski ga je kralj uzdigao u plemstvo. François Boucher, French, 1703 - 1770 bio je francuski slikar, crtač i bakropis, koji je radio u stilu rokoka. Boucher je poznat po svojim idiličnim i sladostrasnim slikama na klasičnu temu, ukrasnim alegorijama i pastoralnim scenama. Bio je možda najslavniji slikar i dekorativni umjetnik 18. stoljeća.

Michel - Barthélémy Ollivier (24. kolovoza 1712., Marseille - 15. lipnja 1784., Pariz) bio je francuski slikar i graver. [1] Specijalizirao se za povijesne i žanrovske scene. Dolazio je iz obitelji slikara, uključujući oca, Louisa (1686.-?), Djeda Antoana (1645.-1716.) i rođaka Cosme (1651.-?) Pohađao je Académie de Saint-Luc i Académie royale de peinture et de sculpture. Studirao je i kod Charles-André van Looa. Kad je Van Looov nećak Louis-Michel van Loo imenovan dvorskim slikarom španjolskog kralja Filipa V., Ollivier ga je otpratio u Madrid. Vratio se u Pariz do 1750. godine, kada se oženio Faronne-Marie-Madeleine Lefebvre, ali se s njom vratio u Španjolsku i ostao tamo do 1763. ¹⁶

Mnogi smatraju da renesansom 16. stoljeća uvelike dominiraju tri osobe: Michelangelo, Raphael i Leonardo da Vinci.

¹⁶ <https://www.artsy.net/artwork/nicolas-lagneau-portrait-of-a-bearded-man-bust-length-in-three-quarter-profile-facing-left>, datum pristupanja: 8. Rujna 2021.

Michelangelo se istaknuo kao slikar, arhitekt i kipar, te pokazao majstorstvo prikazivanja ljudskog lika. Njegove freske spadaju među najveća djela renesanse umjetnosti. Raphael je bio vješt u stvaranju perspektive i u osjetljivoj upotrebi boja. Većina Raphaelovih crteža prilično su precizna, čak su i početne skice s golim obrisima pažljivo nacrtane, te poprilično dovršene sa sjenčanjem i dodavanjem bijele boje. Leonardo da Vinci naslikao je dva najpoznatija djela renesanse umjetnosti: Posljednju večeru i Mona Lisu. Među kvalitetama koje njegov rad čine jedinstvenim su inovativne tehnike koje je koristio pri polaganju boje, njegovo detaljno poznavanje anatomije, te figurativna uporaba ljudske forme. U doba renesanse umjetnici su bili slikari, arhitekti i kipari, u kojima se vidi utjecaj antike. Kao rezultat toga, vidimo ista istaknuta imena koja proizvode skulpture i renesanse slike. Teme i ciljevi skulpture renesanse vrlo su isti kao slikarstvo renesanse. Michelangelo (1475 – 1564) najbolji je primjer kipara tijekom tog doba, jer njegova djela najbolje prikazuju ciljeve i ideale kipara renesanse 16. stoljeća. Bacchus je Michelangelovo djelo izrađeno od mramora u punoj veličini. Skulptura je boga vina. Jasno se vidi utjecaj antike, ne samo da je predmet pod utjecajem, nego i sam umjetnikov stil.

Stari majstori poput Nicolas Lagneau, Antoine Coypel i Michel - Barthélémy Ollivier su mi velika inspiracija i uzor za vlastita likovna ostvarenja. Kod izrade potreta se vidi Nicolasov utjecaj. Njegov način izrade je jako zanimljiv i maštovit što sam htjela postići i u svojim radovima. Antoine Coypel i Michel - Barthélémy Ollivier su izuzetni slikari, te se divim njihovom likovnom izričaju. U njihovim djelima i tehnikama izvedbe pronalazim nadahnuće. U svojim radovima sam htjela također doprinijeti Michelangelovim prikazivanjem ljudskog tijela, Raphaelovom preciznošću i Leonardovom umjetnošću prema portretima, te poznavanjem ljudske anatomije. Navedeni Stari majstori su utjecali i na sam izbor crtačkog pribora.¹⁷

¹⁷ <https://courses.lumenlearning.com/boundless-arthistory/chapter/the-high-renaissance/> datum pristupanja: 10. Rujna 2021.

5. RASPRAVE O TIJELIMA

Detaljne rasprave o problemima slike tijela i čarobna mjerenja koja definiraju savršenu tjelesnu građu vode se stoljećima. Još u drevna grčka i egipatska društva, u doba kada su se rađali mitovi i legende, umjetnici su stvorili nevjerojatno visoke ideale za lijepo tijelo. A kako se naša kultura s vremenom mijenjala, mijenjaju se i fizički ciljevi koje ljudi teže postići.

Tehnologija, digitalno doba i društveni mediji možda su ubrzali tempo promjena, ali nisu promijenili suštinu pitanja: što je lijepo tijelo? Stari su Grci štovali golo, atletsko, dobro definirano savršenstvo, ali znali su da to vjerojatno neće postojati u stvarnom svijetu. Tako su njihovi umjetnici spojili ono što su smatrali idealnim obilježjima različitih tijela - često muških i ženskih - u jedan oblik da bi stvorili savršeni uzorak.

Ovi drevni i izvrsni fizički primjeri nalaze se među najzanimljivijim točkama najnovije izložbe Umjetničke galerije Bendigo, Tijelo lijepo u drevnoj Grčkoj, posuđenog od Britanskog muzeja. Izložba je još jedan puč za regionalnu galeriju koja se proslavila svojom revolucionarnom serijom Bendigo International Collections.

Tijelo lijepo u drevnoj Grčkoj, s više od 100 blaga iz poznate grčke i rimske kolekcije Britanskog muzeja, prikazano je u mjestima u Europi, Aziji i Americi, a završno prikazivanje imat će u Bendigu prije nego što se vrati na izložbu u London. Ovo je prvi put da je Britanski muzej razgledao izložbu u regionalnom australskom prostoru.

Među blagom pažljivo raspakiranim u Bendigu za izložbu koja je otvorena u subotu, jedna je od najznačajnijih slika umjetnosti Drevne Grčke - slika isklesanog mladog sportaša Discobolusa (bacača diska). Skulptura je rimska kopija grčke skulpture koju je Myron izradio u petom stoljeću prije Krista. Ostale neprocjenjive izložbe su brončana figura Jupitera iz prvog ili drugog stoljeća nove ere, mramorna glava s kolosalnog kipa Heraklesa (117 - 118 AD) i mramorni kip Sokratesa (200 BC - 100 AD).

U razgovoru za Weekend iz Londona, kustos izložbe Ian Jenkins kaže da su mnoga umjetnička djela oblikovala pojam slike tijela od davnina. "Vraćajući se u starogrčko doba, umjetnici su redefinirali pojam lijepog tijela i idealnog oblika tijela za žene i muškarce", kaže on. Stari su Grci izmislili pojam idealnog tijela, koristeći ljudski oblik kao objekt osjetilne naslade i kao izraz inteligentnog uma.

"Oni su imali stav da savršenstvo ne postoji u prirodi. Savršenstvo je ono što umjetnost daje prirodi. Ideja isklesanog tijela bio je dizajn. Nije trebala inspiracija jednog modela, već nekoliko modela; ruka jednog, glava drugog, i to ne samo muška nego i ženska tijela. Najveći kompliment koji ste mogli dati mladom čovjeku tog vremena bio je reći da nalikuje kipu ili skulpturi."

I nije tako daleko od mnogih slika kojima smo bombardirani u modernoj kulturi, a koje su "dizajnirane" ili dotaknute i promijenjene. Jenkins kaže da će izložba posjetiteljima omogućiti da razmotre kako su ta umjetnička djela oblikovala način na koji razmišljamo i gledamo na sebe. Rasprostranjena u osam prostora, izložba istražuje prelijepo muško tijelo (Herakles) i žensko tijelo (Afrodita): nadčovjek, sportaši, ljudsko lice i prikaz ljudskih iskustava poput seksa i želje, rođenja, braka i smrti.

Jenkins kaže da je zanimanje za ljudsko tijelo kao umjetnost sada jednako snažno kao i tijekom povijesti, što dokazuju i trenutni trendovi u popularnoj kulturi, poput procvata tetovaža, piercinga i body art-a. "Postoji ogroman i naizgled nezasitan interes za tjelesnu kulturu i to je samo jedan od načina na koji ova izložba plijeni maštu ljudi širom svijeta. Ljudsko tijelo je ono što svi dijelimo i ono što nas ujedinjuje u našoj znatiželji", kaže.

Ova urođena znatiželja nit je koja je spojila znatno različita razdoblja povijesti. Jedno od najranijih umjetničkih djela proslavljenih zbog svoje ljudske ljepote bilo je poprsno grlo žene egipatskog faraona Nefertiti, čije se simetrično lice poklapalo s ranim idealima ljepote. Tisuću godina nakon lijepog tijela drevnih grčkih umjetnika, u doba renesanse od 1400. do 1600. došlo je do pomaka od klesanih tjelesnih tijela u bljedopute, sladostrasne, pune figure ženskih oblika. Slijedilo je doba baroka kada su Reuben i Rembrandt slikali sladostrasne ženske figure. I danas je opis Rubenesque dat ženama koje su veće od prosjeka.

Stručnjakinja za umjetnost i slike tijela Sveučilišta LaTrobe Gillian Shepherd kaže da su različita razdoblja zapadnjačke umjetnosti imala različit naglasak kada je trebalo razmišljati o tome što je imalo drugačiji naglasak na lijepom tijelu. Dok se antička Grčka više fokusirala na muški oblik, tijekom stoljeća fokus se prebacio na žensko tijelo, gdje je i danas.

"Nijedan drevni grčki umjetnik ne bi krenuo za slikom Rembrandta ili Rubena vrlo dobro pokrivenne dame s udubljenim mesom", kaže ona.

U viktorijansko doba od sredine do kasnih 1800-ih, sladostrasne figure ustupaju mjesto ženama sa sitnim strukom (i drobljenim steznicima) koji se razmeću živahnim modom dana slojevitim podsuknjama i obručima kako bi naglasili dno.

Nekoliko desetljeća kasnije došlo je do flapper-a ere dječaćkih izgleda i skrivenih oblina prije nego što se zaobljena ženska figura vratila sredinom stoljeća kao popularno "savršeno tijelo" kojem su žene težile, a muškarci mu se divili. U ovoj eri holivudskih zlatnih djevojaka i sladostrasnih prsatih figura u obliku pješčanog sata, ikone stila, uključujući Marilyn Monroe Grace Kelly i Elizabeth Taylor, postale su zvijezde i nastavljaju utjecati na modu danas.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća vidjela se opsjednutost izgledom Twiggy, mršavim gotovo androginiim tjelesnim tipom koji je za većinu bio nedostižan i tjelesnim tipom koji se donekle vratio na svjetske modne piste tijekom 1990-ih kada je heroinski šik / iscrpljeni izgled bio popularan među modelima poput waif-a poput Kate Moss.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća vidjela se opsjednutost izgledom Twiggy, mršavim gotovo androginiim tjelesnim tipom koji je za većinu bio nedostižan i tjelesnim tipom koji se donekle vratio na svjetske modne piste tijekom 1990-ih kada je heroinski šik / iscrpljeni izgled bio popularan među modelima poput waif-a poput Kate Moss. Ali to su bile 1980-e, desetljeće uspona supermodela koje su mnoge žene propitivale svoj oblik tijela. Visoke vitke siluete šepureći se modnim povorkama i vireći sa stranica časopisa i televizijskih ekrana pojačale su raspravu o slici tijela.

Intenzivna kontrola nastavlja se i danas kad su poput vojvotkinje od Cambridgea Catherine Middleton, Michelle Obama, princeze Mary od Danske i Sarah Jessice Parker poštovane zbog svoje tjelesne građe i žena širom svijeta koje žele ličiti na njih. Posljednjih desetljeća opet se bilježi porast umjetnika koji stvaraju umjetno tijelo lijepo pomoću tehnologije.

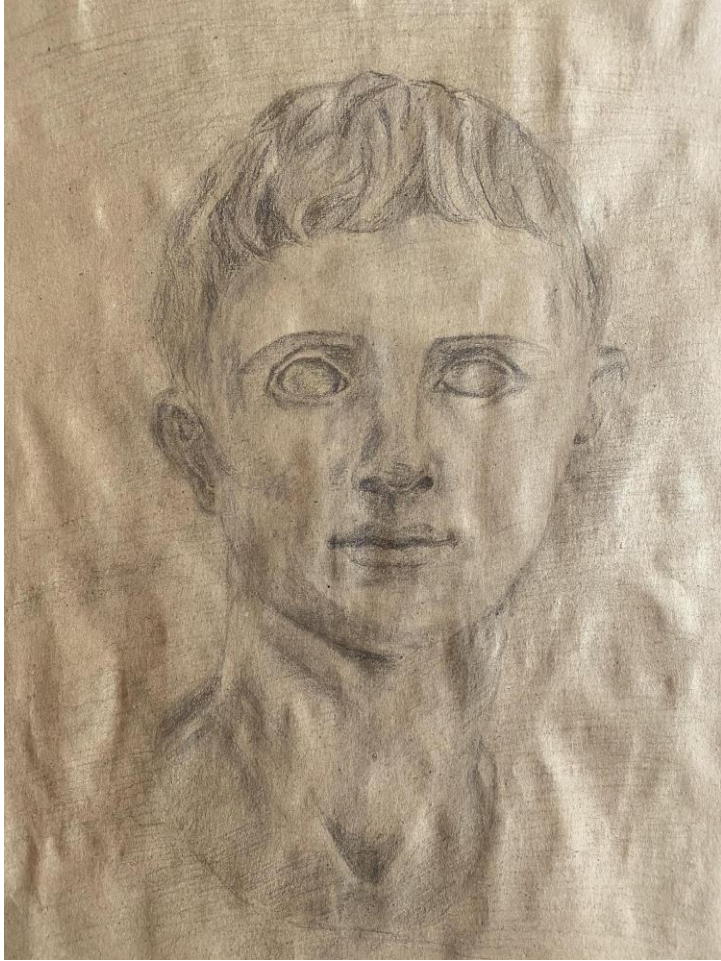
Na neki je način došlo do punog kruga moderne umjetnosti. Kao i u drevnim kulturama, u modernom društvu postoji tako velika rasprava o modelima koji izgledaju lijepo i savršenog tijela”, kaže Shepherd. "I danas primjenjujemo puno tog idealizma u ljudskom tijelu u javnoj kulturi."

6. OPIS KREATIVNOG PROCESA

Umjetnost predstavlja živi proizvod različitih kultura, vjera, običaja naroda, a ujedno je i spoj misli, osjećaja, potreba, strahova koji su zajednički ljudima svih vremena i na svim područjima. Svaka umjetnost priča svoju priču. Kroz antiku možemo vidjeti kako se mijenja pojam savršenog ljudskog tijela. U praktičnom dijelu rada, osim slikarskih ostvarenja antike, prema gipsanim odljevima fundusa Gliptoteke u Zagrebu crtala sam antičke skulpture u maniri starih majstora. Divim se starim majstorima i njihovim djelima, iza kojih su priče koje daju četvrtu dimenziju skulpturama, te ih oživljavaju. Neka od djela koja sam crtala su Amazonka, autor: Poliklet, Bacač diska, autor: Miron, Gal na umoru: Epigon, Hrvač Borghese, autor: Agasias, Penelopa, autor: Kalamis, Meduza, autor: Phidias, Hera, autor: Polycleitus. Odabrana tehnika izvedbe je olovka, ugljen, smeđa pastela i bijela bojica. Vrsta papira jest pak papir. Devet radova je izrađeno na papiru dimenzija 455 x 630 mm, a šest radova 310 x 440 mm.

Slika 1, Rad (Meduza, Phidias)

Slika 2, Rad (August s Prima porta, početak 1. st. po. Krista, Musei Pontifici, Rim)

Slika 3, Rad (Amazonka, V. st. pr. Krista (rimska kopija), Ny Carlsberg Glyptotek, Kopenhagen, autor: Poliklet)

Slika 4, Rad (Afrodita Miloska, kraj II. St. Pr. Krista, Louvre, Pariz)

Slika 5, Rad (Penelopa, V. st. pr. Krista, Rim, Musei Pontifici, autor: Kalamis)

7. ZAKLJUČAK

Ljudska figura oduvijek je bila omiljena tema umjetnika. Od antičkih vremena slikari i kipari prikazivali su najvažnije ljude u svojim društvima: kraljeve i kraljice, junake, božanstva, strance, svece, umjetnike, običan narod i još mnogo toga.

Za umjetnike predstavljanje ljudske figure znači više od pukog reproduciranja sličnosti osobe. Portret ili skulptura mogu također uhvatiti i izraziti umjetnikov poseban pogled na predmet. Takva nas umjetnost može natjerati da osjetimo suosjećanje, zabavu, poistovjećivanje, sažaljenje ili čak obožavanje.

8. LITERATURA

- [1] Hugh Honour i John Fleming, Honour, A World History of Art, Macmillan, London, 1982., str. 256. – 262.
- [2] John Ruskin, The Stones of Venice, svezak 1, poglavlje 25 i 29, str. 49. – 56.
- [3] www.enciklopedija.hr, natuknica "maurska umjetnost" u HE, pristupljeno 10. studenoga 2016.
- [4] Hugh Thomas, An Unfinished History of the World, Pan Books, 1981, str. 224. - 226. ISBN 0-330-26458-3
- [5] Bunson, M. Enciklopedija starog Egipta. Gramercy Books, 1991.
- [6] David, R. Religija i magija u starom Egiptu. Penguin Books, 2003 (monografija).
- [7] Robins, G. Umjetnost starog Egipta. Harvard University Press, 2008. (monografija).
- [8] Shaw, I. Oxfordska povijest starog Egipta. Oxford University Press, 2006. (monografija).
- [9] Silverman, DP Stari Egipat. Oxford University Press, 1997.
- [10] Strudwick, H. Enciklopedija starog Egipta. Metro Books, 2006. (monografija).
- [11] Artsy; <https://www.artsy.net/artwork/nicolas-lagneau-portrait-of-a-bearded-man-bust-length-in-three-quarter-profile-facing-left>, od 08.09.2021.
- [12] Boundless Art History; <https://courses.lumenlearning.com/boundless-arthistory/chapter/the-high-renaissance/>, od 10.09.2021.